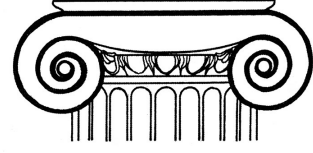

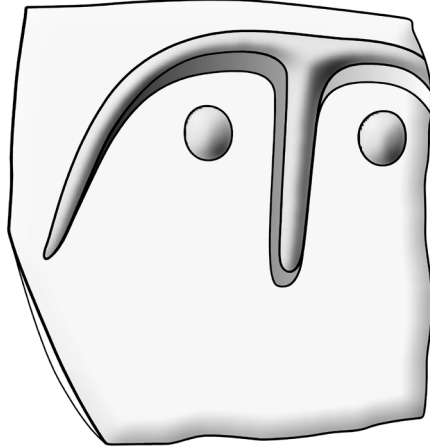
EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI

ARKEOLOJİ DERGİSİ

(AYRIBASIM/OFFPRINT)

XVIII (2013)

ISSN 1300 – 5685

**EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI**

**ARKEOLOJİ DERGİSİ
XVIII (2013)**

© 2013 İzmir/Türkiye
ISSN 1300 – 5685

Sahibi: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi adına Dekan Prof. Dr. Ersin Doğer
Sorumlu Müdürü: E.Ü. Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü adına Prof. Dr. Ersin Doğer

ARKEOLOJİ DERGİSİ hakemlidir ve yılda iki kez basılmaktadır.
TÜBİTAK/ULAKBİM kriterlerine uygun olarak yayınlanmaktadır.
Published twice a year.

EGE ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ'nin izni olmadan ARKEOLOJİ DERGİSİ'nin hiçbir bölümü
kopya edilemez. Alıntı yapılması durumunda referans gösterilmelidir.

Yazıların yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

It is not allowed to copy any section of ARKEOLOJİ DERGİSİ without the permit of
EGE ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

ARKEOLOJİ DERGİSİ'ne gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde bu cildin son sayfalarında belirtilen
formatlara uygun olduğu takdirde yayınlanacaktır.

Articles should be written according to the guideline mentioned in the following web address or on the last
pages of this volume.

ARKEOLOJİ DERGİSİ'nin yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for following submissions for ARKEOLOJİ DERGİSİ

ARKEOLOJİ DERGİSİ

Ege Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Bornova 315110 İZMİR-TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses:
Fax: 00.90.232.388 11 02
web: arkeolojidergisi.ege.edu.tr
egearkeolojidergisi@gmail.com

Baskı
MAS Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mh. Soğuksu Cd. No: 3 Kağıthane - İstanbul/Türkiye
Tel: +90 212 294 10 00 info@masmat.com.tr Sertifika No: 12055

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: +90.212.244 75 21 – 249 05 20
info@zerobooksonline.com – http://www.zerobooksonline.com

ARKEOLOJİ DERGİSİ

EGE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

M. Nezih AYTAÇLAR
Eşref ABAY
Fulya DEDEOĞLU
Aytekin ERDOĞAN

DANIŞMA KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Güven BAKIR

Tomris BAKIR

Hasan MALAY

Altan ÇİLİNGİROĞLU

Ersin DOĞER
Ege Üniversitesi

Nuran ŞAHİN
Ege Üniversitesi

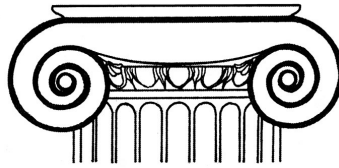
Serra DURUGÖNÜL
Mersin Üniversitesi

Turan EFE
Şeyh Edebali Üniversitesi

Armağan ERKANAL

Coşkun ÖZGÜNEL

Abdullah YAYLALI

ISSN 1300 – 5685

İZMİR

2013

ARKEOLOJİ DERGİSİ

Cilt/Volume XVIII

2013

KAZI RAPORLARI/FIELD REPORTS

- CELAL ŞİMŞEK- ERİM KONAKÇI: Güneybatı Anadolu'da Yeni Bir Prehistorik Yerleşim: Asopos Tepesi
(*A New Prehistoric Settlement in Southwestern Anatolia: The Asopos Tepesi*).....1-35

MAKALELER / ARTICLES

- TAYFUN CAYMAZ: Yeni Veriler Işığında Orta Batı Anadolu Kalkolitik Çağı Kültürü
(*The Central West Anatolia Chalcolithic Culture on The Basis of New Evidence*).....37-111
- ERKAN FİDAN: Anadolu Yerleşim Planı Üzerine Yeni Bir Değerlendirme
(*An Up-to-Date Evaluation of "Anatolian Settlement Plan" (Anatolishes Siedlungsschema)*).....113-125
- EMRE OKAN: Çeşme Müzesi Ticari Amphoraları
(*Trade Amphoras from Çeşme Museum*).....127-140
- YUSUF SEZGİN-MEHMET ÖNDER: Aigai Bizans Sikke Definesi
(*Byzantium Coins Treasures from Aigai*).....141-150
- Yayın Kuralları / Rules of publication.....151-154

Aigai Bizans Sikke Definesi

[BYZANTIUM COINS TREASURES from AIGAI]

YUSUF SEZGİN-MEHMET ÖNDER

Anahtar Sözcükler
Aigai, Bizans, Sikke

Keywords
Aigai, Byzantine, Coin

ÖZET

Aigai, Hellenistik Dönem'in önemli merkezlerinden birisidir. Kentteki kazılar İ.S. 12-13. yüzyıllara ait küçük bir Bizans yerleşimine ait veriler sunmuştur. Bu makalede, kentte 2007 yılı kazı sezonunda ele geçen ve yirmi iki sikkeden oluşan küçük bir Bizans definesi ele alınmıştır. Bronz görünümlü, çukur Bizans da denen trachylerden oluşan define, Bizans imparatorları I. Manuel, II. İsaakios, III. Aleksios, Nikeia imparatoru I. Theodoros ve Latin Hükümdarları sikkeleri (ya da Latin taklitleri) olarak belirtilen sikke tiplerini içermektedir.

ABSTRACT

Aigai is one of the important centers in Hellenistic Era. Archaeological excavations present a small Byzantine settlement, 12-13th centuries. This article describes a small Byzantine hoard of 22 coins, which was found in 2007 excavation season. They consist of scyphate (cup-shaped) bronze coins known as trachy, and these belong to Byzantine emperors I. Manuel, II. Isaakios, III. Alexios, Nikeia emperor I. Theodoros and Latin emperors (or Latin imitation).twelve examples are belong to Archaic, Classical and Hellenistic periods.

Bu çalışmada, Aigai antik kentinde 2007 yılı kazı sezonunda ele geçen ve yirmi iki sikkeden oluşan küçük bir Bizans definesinin tanıtılması amaçlanmaktadır. 2007 yılı kazı çalışmaları, ağırlıklı olarak, Aigai'nin önemli kamu yapılarından olan Bouleuterion ve çevresinde yürütülmüştür.¹ Bu kapsamda, Bouleuterion'un önünden geçip Agora'ya doğru giden caddenin (Agora Caddesi) kenarında ve Bouleuterion'un güneydoğu köşesine bitişik olan alandaki yoğun enkazın kaldırılması ve altındaki mekânların ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Söz konusu alanda, büyük bir bölümü Bouleuterion ile ilişkili bir enkaz görülmektedir. Belli bir seviyeye kadar kaldırılan taş enkazın arasında, büyük boyutlu, dikdörtgen formu ve yerel taştan yapılmış mimari bir blok

açığa çıkartılmıştır (Res. 1). Mimari bloğun hemen altında, bez ya da deri gibi bir kese içinde saklanmış olması gereken define, muhafaza edildiği kabın çürüyüp yok olması nedeniyle, bu bloğun altına birikmiş toprak içinde ele geçmiştir (Res. 2). Ele geçiş seviyesi ve buluntu durumu, definenin, alandaki enkazın kaldırılmasından sonra açığa çıkan mekânlar ile ilişkili olmadığını göstermektedir. Yani, söz konusu mekânlar terk edilip yıkıldıktan ve üzerleri enkaz ile örtüldükten sonraki bir dönemde, define buraya saklanmış gibi görünmektedir. Bronz görünümlü, çukur Bizans da denen trachylerden oluşan define, Bizans imparatorları I. Manuel, II. İsaakios, III. Aleksios, Nikeia imparatoru I. Theodoros ve Latin Hükümdarları sikkeleri (ya da Latin taklitleri) olarak belirtilen sikke tiplerini içermektedir.

¹ Bu malzemeyi çalışmamıza izin veren Aigai Kazısı Başkanı sayın Prof.Dr. Ersin DOĞER'e çok teşekkür ederiz.

I. Manuel Komnenos (M.S. 1143-1180) Sikkeleri:

Define içindeki dört adet sikke (No: 1-4), I. Manuel'in dördüncü sürüm sikkelerindedir. Bu sikkeler, Hendy tarafından, özellikle arka yüzlerdeki imparatorun giysisini süsleyen mücevher sayıları gözetilerek, değişik varyasyonlara ayrılmışlar ve kısaca aşağıdaki gibi tanımlanmışlardır.²

Varyasyon A: İmparator elbisesinin yakalık ve beli arasında 3 mücevher, yakalığında ise 5 ya da 3 mücevher.

Varyasyon B: İmparator elbisesinin yakalık ve beli arasında 1 mücevher.

Varyasyon C: İmparator elbisesindeki mücevher sayısı Var. B ile aynı fakat ön yüzde, tahtın iki yanında ya da bir yanında birer yıldız.

Varyasyon D: İmparator elbisesindeki mücevher sayısı Var. B ile aynı fakat bazı mücevherler daire içinde betimlenmiştir.

Bu varyasyonlarda, imparator elbisesinin yakalık ve beli arasındaki mücevher sayısının 3 (Var. A) ya da 1 (Var. B, C, D) olduğu vurgulanırken, Var. A, Var. B ve Var. C'de, yakalık ve bel arasında 2 mücevher taşıyan bazı istisnai örneklerin varlığı da belirtilmektedir.³ İmparator elbisesinin yakalığındaki mücevher sayısı sadece Var. A'da 5 ya da 3 olarak belirtilirken diğer varyasyonlarda herhangi bir sayı belirtilmemektedir. Diğer varyasyonlara ait örneklerin resimlerinden yapılan incelemede, bunların yakalığında da 5 ya da genellikle 3 mücevher var gibi görünmektedir.

Aigai Bizans definesindeki sikkelere gelince, hepsinin ön yüzünde, yukarıdaki Var. C'nin özelliği olan yıldız motifi bulunmaktadır. Arka yüzlerdeki imparator

giysisinin yakalığında ise, hepsi net olarak seçilemese de, en az 7 mücevher var gibi görünmektedir. Bu giysisinin, yakalık ve beli arasında ise, iki sikkede 3 mücevher, bir sikkede 2 mücevher bulunurken, bir sikkede ise hiç mücevher bulunmamaktadır. Bu özelliklerini belirttiğimiz arka yüzler ile yıldız motifli ön yüz bileşimi, Hendy tarafından belirlenmiş hiçbir varyasyona uymamaktadır. Söz konusu sikkeler, yukarıda belirttiğimiz özellikler açısından, yine Hendy tarafından, özellikle buluntu yerlerine dayandırılarak "Bulgar Taklitleri"⁴ olarak tanımlanan grubun Tip A'sı⁵ ile yakın bir benzerlik içindedir. Fakat Aigai sikkelerinin buluntu yerinin farklı olması, bunlara "Bulgar Taklitleri" denilmesini güçleştirmektedir. Bu sikkelerin, I. Manuel'e ait farklı varyasyonlar olabileceğini düşünmekteyiz.

II. İsaakios Angelos (M.S. 1185-1195) Sikkeleri:

Define içinde, II. İsaakios'un sekiz adet sikkesi bulunmaktadır (No: 5-12). Bunlardan bir tanesi (Kat. No. 12) dışındakiler, kötü işçiliğe sahip kalıplarda üretilmişlerdir. Yani sikke üzerindeki figürler kısmen görünür durumdayken, yazılar da kısmen görünür ya da hiç görünmez durumdadır. II. İsaakios'un bu sikkeleri de, Hendy tarafından, arka yüzdeki imparator giysisinin üzerindeki mücevher ve yıldız gibi detaylar dikkate alınarak, A, B, C ve D olarak varyasyonlara ayrılmıştır.⁶ Aigai definesindeki sikkeler, Var. A, Var. B ve Var. C örneklerinden oluşmaktadır.

² HENDY 1969: 118-119; GRIERSON 1982: 232; HENDY 1999: 313-323.

³ HENDY 1999: 314, 13c.6; 317, 13d.21; 319, 13f.21 ve 25.

⁴ HENDY 1969: 218-223; GRIERSON 1982: 237-238; HENDY 1999: 46-47, 66-80, 435-436.

⁵ HENDY 1969: 218; GRIERSON 1982: 238; HENDY 1999: 435, 437-440.

⁶ HENDY 1969: 144-145; HENDY 1999: 377-387.

III. Aleksios Angelos (M.S. 1195-1203)

Sikkeleri:

Define içinde, III. Aleksios sikkelerinden dört adet bulunmaktadır (No: 13-16). III. Aleksios'un bu sikkeleri de Hendy tarafından ön ve arka yüzdeki yazı farklılıkları ve figürlerle ilgili detaylar göz önünde tutularak A, B, C, ve D şeklinde varyasyonlara ayrılmışlardır.⁷ Aigai definesi sikkeleri, Var. A, Var. B ve Var. C'ye ait örneklerdir.

Latin Hükümdarları (ya da Latin Taklitleri) (M.S. 1204-1261) Sikkeleri:

Aigai Bizans Definesi içinde, bu gruba giren beş tane sikke bulunmaktadır (No: 17-21). Bunlardan bir tanesi Konstantinopolis Tip A⁸ ve diğer dört tane de Thessalonika Tip A⁹ örneklerindedir.

I. Theodoros Komnenos-Laskaris (M.S. 1208-1222) Sikkeleri:

Define içinde, Nikaialı I. Theodoros'un bir sikkesi yer almaktadır (No: 22). Bu örnek M.F. Hendy ve P. Grierson tarafından "Nikaia" darphanesi ikinci sürüm olarak tanımlanırken,¹⁰ G.E. Bates tarafından "Nikaia ya da Magnesia"¹¹ ve D.R. Sear tarafından ise "Magnesia" darphanesi¹² şeklinde tanımlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında değerlendirilen define buluntuları dışında, 2004 yılından beri yürütülmekte olan Aigai kazılarında, gerek yüzeyde ve gerekse de kazı çalışmalarında ele geçen toplam 17 tane daha Bizans sikkesi bulunmaktadır. Söz konusu örneklerin yüzyıllara göre dağılımı

şöyledir:

- 1- Bir adet I. Justinianus (M.S. 527-565) sikkesi.
- 2- Bir adet II. Konstans (M.S. 641-668) sikkesi.
- 3- Beş adet Anonim Follis, I Grubu (M.S. 1075-1080) sikkesi.
- 4- Bir adet I. Manuel (M.S. 1143-1180) sikkesi.
- 5- İki adet II. İsaakios (M.S. 1185-1195) sikkesi.
- 6- İki adet III. Aleksios (M.S. 1195-1204) sikkesi.
- 7- Bir adet Nikaia İmparatoru I. Theodoros (M.S. 1208-1222) sikkesi.
- 8- İki adet VIII. Mikhael (M.S. 1259-1282) sikkesi.
- 9- İki adet tam olarak tanımlanamamış (son sıradakilerle çağdaş gibi görünen) sikke. Aigai kazılarında bugüne kadar ele geçen, gerek define ve gerekse define dışındaki Bizans sikke buluntularının durumuna bakıldığında, Aigai'de, Bizans yaşamının en yoğun olduğu dönemin, geç 12. yüzyıl ile 13. yüzyıl olduğu söylenebilir. 2004 yılından beri gerçekleştirilen çalışmalarda ele geçen sikke dışındaki arkeolojik buluntular da kentteki Bizans yerleşiminin geç 12. yüzyıl ile 13. yüzyıllarda yoğunlaştığını kanıtlamaktadır.¹³ Define dışındaki sikkeler arasında en geç tarihli olanlar, VIII. Mikhael (M.S. 1259-1282) sikkeleridir. Definemiz içindeki en geç tarihli sikkeler ise, M.S. 1204-1261 arasına tarihlenen Latin Taklidi sikkelerdir. Define içinde, Latin Taklidi sikkelerin olması ve de VIII. Mikhael sikkelerinin bulunmamasından dolayı Aigai definesinin, M.S. 1250-1260 dolaylarında gömülmüş olabileceğini düşünmekteyiz.

7 HENDY 1999: 407-414.

8 HENDY 1969: 191; GRIERSON 1982: 270; HENDY 1999: 673-674.

9 HENDY 1969: 196; GRIERSON 1982: 259; HENDY 1999: 690.

10 HENDY 1969: 229; HENDY 1999: 461-463; GRIERSON 1982: 247.

11 BATES 1971: 141, 1202-1203.

12 SEAR 2006: 2062.

13 DOĞER vd 2012: 33 ve 41.

KATALOG**I. MANUEL COMNENOS: (M.S. 1143-1180)****Konstantinopolis****Billon Trachy (M.S. 1167-83?)**

Ön yüz: Cepheden, tahtta oturan sakallı ve nimbuslu İsa, tunik ve colobion giymiş; sol elinde Gospels tutar. Tahtın üst kısmında, sağda, solda ya da her iki yanda birer tane yıldız. $[\overline{IC}] - [\overline{XC}]$

Arka yüz: Solda, cepheden, ayakta, tam boy, sakallı imparator, nimbuslu Meryem tarafından taçlandırılıyor. İmparator, taç, divitision, yakalıklı ve mücevher süslü loros giymiş; sağ elinde labarum başlı asa, sol elinde haçlı küre tutar. Meryem, tunik ve maphorion giymiş.

MANΘHA ΔΕCΠOT

HENDY 1969: 118; HENDY 1999: 312

Varyasyon : ? (Yakalıkta 7, yakalık ve bel arasında 3 mücevher)

1) Kazı Env.No: AİG.07.s22; Müze Env.No: 20390

26 mm; 2.41g.

Ön yüz: $[\overline{IC}] - [\overline{XC}]$ Solda yıldız, sağdaki yıldız görünmüyor.

Çift baskılı: Sağ üstte, önceki baskıya ait baş seçilebilmekte.

Arka yüz: Yazılar görünmüyor. Üstte: N (?)

Çift baskılı: Meryem'in sağ kolu ve imparatorun sol elindeki haçlı küre çift olarak görünmekte.

Karş. HENDY 1999: 312-323; Ünal 2012: 352

2) Kazı Env.No: AİG.07.s23; Müze Env. No: 20391

23mm; 2.6g.

Ön yüz: $[\overline{IC}] - [\overline{XC}]$ Soldaki yıldız görünmüyor.

Arka yüz: Yazılar görünmüyor. Üstte: N (?)

Karş. HENDY 1999: 312-323; Ünal 2012: 352

(Yakalıkta 7, yakalık ve bel arasında 2 mücevher)

3) Kazı Env.No: AİG.07.s24; Müze Env. No: 20392

24mm; 2.25g.

Ön yüz: $[\overline{IC}] - [\overline{XC}]$ Kenarlar belirsiz, soldaki yıldız görünmüyor.

Arka yüz: Yazılar görünmüyor.

Karş. HENDY 1999: 312-323; Ünal 2012: 352

(Yakalıkta 7, yakalık ve bel arasında mücevher yok)

4) Kazı Env.No: AİG.07.s25; Müze Env. No: 20393

27mm; 2.55g.

Ön yüz: $[\overline{IC}] - [\overline{XC}]$ Figür üst kısmı belirsiz.

Arka yüz: Yazılar görünmüyor.

Karş. HENDY 1999: 312-323; Ünal 2012: 352

II. İSAAKİOS: (1185-1195)**Konstantinopolis****Billon Trachy (M.S. 1185-95)**

Ön yüz: Cepheden, arkalıklı tahtta oturan, nimbuslu Meryem, tunik ve maphorion giymiş; kucağında, sakalsız, nimbuslu İsa başı tutar. Solda: \overline{MP} , sağda: $\overline{\Theta V}$

Arka yüz: Cepheden, ayakta, tam boy, taçlı imparator, divitision, yakalıklı ve mücevher süslü loros ve sagion giymiş; sağ elinde haçlı asa, sol elinde aneixakia tutar; sağ üstte manus Dei. Sağda ve solda, bir, iki ya da üç harfli grupların, yukarıdan aşağı doğru dizilmesiyle oluşturulmuş yazı: $I / CAA / KI / OC \Delta EC / PO / TH / C$

HENDY 1969: 144; HENDY 1999: 377

Varyasyon A(b): (Yakalıkta üç mücevher)

5) Kazı Env.No: AİG.07.s13; Müze Env. No: 20381

25mm; 2.37g.

Ön yüz: $\overline{MP} - [\overline{\Theta V}]$

Arka yüz: Haçlı asa, akakia ve yazılar görünmüyor.

HENDY 1969: 144, Pl.20, no:11; Bates 1971: 1189-1190; GRIERSON 1982: 1130; HENDY 1999: 378, Var. A(b), 3b.1-17, Pl.XXI, 3b.5; SEAR 2006: 2003; BOSS ve HOFMANN 2007: 183, S 288; 185, S 257; 187, S 217; ÜNAL 2012: 360.

6) Kazı Env.No: AİG.07.s14; Müze Env. No: 20382
27mm; 2.74g.

Ön yüz: Figürün üst kısmı, taht ve yazı görünmüyor.

Arka yüz: Sol eldeki anexikakia ve yazıların çoğunluğu görünmüyor. Sağda: Δ. / Π...

HENDY 1969: 144, Pl.20, no:11; BATES 1971: 1189-1190;

GRIERSON 1982: 1130; HENDY 1999: 378, Var. A(b), 3b.1-17, Pl.XXI, 3b.5; SEAR 2006: 2003; BOSS ve HOFMANN 2007: 183, S 288; 185, S 257; 187, S 217; Ünal 2012: 360.

9) Kazı Env.No: AİG.07.s17; Müze Env. No: 20385
26mm; 2.26g.

Ön yüz: . P - ..

Arka yüz: Sol eldeki akakia ve yazı seçilemiyor.

Solda: ... / .AA / ...

HENDY 1969: 144, Pl.20, no:11; BATES 1971: 1189-1190; GRIERSON 1982: 1130; HENDY 1999: 378, Var. A(b), 3b.1-17, Pl.XXI, 3b.5; SEAR 2006: 2003; BOSS ve HOFMANN 2007: 183, S 288; 185, S 257; 187, S 217; ÜNAL 2012: 360

7) KAZI ENV.NO: AİG.07.s15; MÜZE ENV. NO: 20383
26.5mm; 3.14g.

Ön yüz: FIGÜRÜN BAŞ KISMI VE YAZI GÖRÜNÜMÜYOR.

ARKA YÜZ: YAZILARIN BİR KISIMI GÖRÜNÜMÜYOR.

SOLDA: I / ..A / ..., SAĞDA: ... / Π - O / T / H / C

HENDY 1969: 144, PL.20, NO:11; BATES 1971: 1189-1190;

GRIERSON 1982: 1130; HENDY 1999: 378, VAR. A(B), 3B.1-17, PL.XXI, 3B.5; SEAR 2006: 2003; BOSS ve HOFMANN 2007: 183, S 288; 185, S 257; 187, S 217; Ünal 2012: 360.

10) Kazı Env.No: AİG.07.s31; Müze Env. No: 20399
27mm; 2.58g.

Ön yüz: Figürün üst kısmı ve yazı görünmüyor.

Arka yüz: Sağ eldeki haçlı asa ve yazılar görünmüyor.

Solda: ... / .AA / ... , sağda: Δ...

HENDY 1969: 144, PL.20, no:11; BATES 1971: 1189-1190;

GRIERSON 1982: 1130; HENDY 1999: 378, Var. A(b), 3b.1-17, Pl.XXI, 3b.5; SEAR 2006: 2003; BOSS ve HOFMANN 2007: 183, S 288; 185, S 257; 187, S 217; ÜNAL 2012: 360

8) Kazı Env.No: AİG.07.s16; Müze Env. No: 20384
26mm; 2.71g.

Ön yüz: . P - ..

Arka yüz: Yazı seçilemiyor. Çift baskılı:

Başın sağ üst bitişğinde ikinci bir baş.

HENDY 1969: 144, Pl.20, no:11; BATES 1971: 1189-1190;

GRIERSON 1982: 1130; HENDY 1999: 378, Var. A(b), 3b.1-17, Pl.XXI, 3b.5; SEAR 2006: 2003; BOSS ve HOFMANN 2007: 183, S 288; 185, S 257; 187, S 217; Ünal 2012: 360.

Varyasyon B(b): (Yakalıkta altı-sekiz mücevher

11) Kazı Env.No: AİG.07.s30; Müze Env. No: 20398
26mm; 2.51g.

Ön yüz: Figürün üst kısmı ve yazı görünmüyor.

Arka yüz: Soldaki yazılar görünmüyor.

Sağda: ΔE ... / HC

HENDY 1969: 144, Pl.20, no: 12; BATES 1971: 1189-1190;

GRIERSON 1982: 1130; HENDY 1999: 380, Var. B(b), 3d.1-23, Pl.XXI, 3d.4; SEAR 2006: 2003; BOSS ve HOFMANN

2007: 181, S 1933;184, S 262; 186, S 212; 190, S 225; 192, S 252 ve Z 8024; ÜNAL 2012: 361.

Varyasyon C(b): (Yakalıkta altı-sekiz mücevher, imparatorun sağ kolundan sarkan sagionda yıldız)

12) Kazı Env.No: AİG.07.s12; Müze Env. No: 20380

25mm; 3.64g.

Ön yüz: \overline{MP} - \overline{OV}

Arka yüz: Sol alt kısım biraz aşınmış olduğundan burada yıldız

Olup olmadığı seçilemiyor, fakat bu örnekte, farklı olarak, sağda,

sol kol altında da bir yıldız vardır.

Solda: I / CAA / KH / OC, sağda: ΔE / C / ΠO / TH / C

HENDY 1969: 145, Var. C, Pl. 21, no: 3-4; BATES 1971: 1189-1190; GRIERSON 1982: 1130; HENDY 1999: 383, Var. C(b), 3f.1-23, Pl.XXI, 3f.8, 3f.12; SEAR 2006: 2003; BOSS ve HOFMANN 2007: 181, S 1941; 182, S 287; 183, S 265; 189, S 223

(Varyasyon: Yıldız, sol kol altında)

III. ALEKSİOS: (1195-1203)

Konstantinopolis

Billon Trachy

Ön yüz: Cepheden, sakalsız, nimbuslu İsa büstü, tunik ve colobion giymiş, sol elinde rulo tutar. Solda: \overline{IC} , sağda: \overline{XC} .

Arka yüz: Solda III. Aleksios, sağda nimbuslu Aziz Constantine, cepheden, ayakta duruyorlar, stemma, divitision ve loros giymişler, aralarında haçlı küre ve diğer elleriyle, iki yanda birer labarum başlı asa tutuyorlar. $\Lambda\Lambda\Xi\text{I}\text{O}\text{C}\Delta\text{E}\text{C}\ \Theta\ \text{K}\text{O}\text{N}\text{T}\text{A}\text{N}\text{T}\text{I}$ ya da benzeri.

HENDY 1969: 151; HENDY 1999: 407-408

Var. A(i) (M.S. 1195-1197)

13) Kazı Env.No: AİG.07.s27; Müze Env. No: 20395

25mm; 2.07g.

Ön yüz: . C - X .

Arka yüz: Yazılar görünmüyor.

HENDY 1969: 151, Pl.22, no:8-11; BATES 1971: 1193-1195;

HENDY 1999: 408, Var. A(i), 3a.1-3a.6, Pl.XXIII, 3a.3; TEKİN 1999: 303; SEAR 2006: 2012; BOSS ve HOFMANN 2007: 194, S 211; 199, S 277 ve S 281

Var. B(b) (M.S. 1195-1203)

Ön yüz: Üstteki gibi. Çevrede: + KERO - HΘEI,

içte: \overline{IC} - \overline{XC} .

Arka yüz: Üstteki gibi.

Yazı: $\Lambda\Lambda\Xi\text{I}\text{O}\Delta\text{E}\text{C}\text{I}\ \Theta\ \text{K}\text{O}\text{N}\text{T}\text{A}\text{N}\text{T}\text{I}$

ya da daha seyrek olarak:

$\Lambda\Lambda\Xi\text{I}\text{O}\Delta\text{E}\text{C}\text{I}\ \Theta\ \text{K}\text{O}\text{N}\text{T}\text{A}\text{N}\text{T}\text{I}$.

HENDY 1969: 151; HENDY 1999: 409

14) Kazı Env.No: AİG.07.s26; Müze Ebmprfnv. No: 20394

26mm; 2.36g.

Ön yüz: Çevrede: + KE[RO] - HΘEI, içte: \overline{IC} - \overline{XC}

Arka yüz: Çift baskılı: İki baş arasında, nimbuslu ve pendantlı bir başın sağ yanı seçilebilmekte. Okunabilen sadece iki harf, sağda: KW...

HENDY 1969: 151, Pl.23, no: 1-7; Bates 1971: 1193-1195;

GRIERSON 1982: 1136; HENDY 1999: 412, Var. B(b), 3e.1-3e.3(?), Pl.XXIII, 3e.1; SEAR 2006: 2012; BOSS ve HOFMANN 2007: 197, S 266

Var. C(b) (M.S. 1195-1203)

Ön yüz: Önceki gibi.

Arka yüz: İmparator'un yakalığında üç mücevher ve fiğürler arasında,

(Var. C(a)'da var olan) yıldızlar yok.

15) Kazı Env.No: AİG.07.s28; Müze Env. No: 20396

27mm; 2.60g.

Ön yüz: Çevrede: + KEP[O] - HΘE[I], içte: \overline{IC} - [\overline{XC}]

Arka yüz: Çift baskılı: İki baş arasında, önceki baskıya ait başın burun, ağız ve yüzünün sağ konturu seçilebilmekte. Yazılar görünmüyor.

HENDY 1969: 151, Pl.23, no: 1-7; BATES 1971: 1193-1195; GRIERSON 1982: 1136; HENDY 1999: 413, Var. C(b), 3g.1-3g.7(?), Pl.XXIV, 3g.1; SEAR 2006: 2012; ÜNAL 2012: 366.

16) Kazı Env.No: AİG.07.s29; Müze Env. No: 20397
31mm; 2.48g.

Ön yüz: Belirsiz.

Arka yüz: Yazılar görünmüyor.

HENDY 1969: 151; BATES 1971: 1193-1195; GRIERSON 1982: 1136; HENDY 1999: 413, Var. C(b), 3g.1-3g.7(?), Pl.XXIV, 3g.1; SEAR 2006: 2012; ÜNAL 2012: 366.

Latin Hükümdarları (ya da Latin Taklitleri): (M.S. 1204-1261)

Konstantinopolis

Billon Trachy

Tip A (1204-1261)

Ön yüz: Cepheden, arkalıklı tahtta oturan, nimbuslu Meryem, tunik ve maphorion giymiş; kucağında sakalsız, nimbuslu İsa başı tutar. Solda: MP, sağda: ΘV.

Arka yüz: Cepheden, ayakta, tam boy, taçlı imparator, divitision ve khlamys giymiş; sağ elinde labarum başlı asa, sol elinde anexikakia tutar. ΜΑΝΟVΗΛ ΔΕCΠΟΤΗC ya da ΜΑΝΟVΗΛ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝ, ya da benzeri. Yazılar sık sık hatalı ve bozulmuş durumdadır.

HENDY 1969: 191; HENDY 1999: 673.

17) Kazı Env.No: AİG.07.s33; Müze Env. No: 20401
26mm; 2.60g.

Ön yüz: Figür tam seçilemiyor. [MP] - ΘV.

Arka yüz: Çift baskılı: Başın üst kısmında, önceki baskıya ait başın tacı, sol pendantı ve yüzünün sol bölümü seçilebilmekte.

Yazılar görünmüyor. Sağ üstte: Δ (?)

HENDY 1969: 191, Pl.25, no: 6-10; GRIERSON 1982: 1242;

HENDY 1999: 673-674, 1.1-1.14, Pl.XLVIII, 1.2-1.13; SEAR 2006: 2021; BOSS ve HOFMANN 2007: 175, Z8025.

Thessalonica

Tip A (1204-1224)

Ön yüz: Cepheden, arkalıklı tahtta oturan sakallı ve nimbuslu İsa, tunik ve colobion giymiş; sol elinde Gospels tutar. Taht arkalığının her iki yanında birer tane yıldız.

Arka yüz: Cepheden, ayakta, yarım boy, taçlı imparator, divitision, yakalıklı ve panelli loros giymiş; sağ elinde haçlı asa, sol elinde haçlı küre tutar.

HENDY 1969: 196; HENDY 1999: 690.

18) Kazı Env.No: AİG.07.s19; Müze Env. No: 20387
26mm; 2.77g.

Ön yüz: [I]C - [X̄C] Yıldızlar görünmüyor. Çift baskılı: Sağ üstte, başın yanında, önceki baskıya ait baş seçilebilmekte.

Arka yüz: Yazılar seçilemiyor. Solda: O (?), sağda: ... POT ...

Çift baskılı: Başın sağında, önceki baskıya ait sakal ve pendant görünmekte.

HENDY 1969: 196, Pl.28, no: 1-4; GRIERSON 1982: 1262;

HENDY 1999: 690, 24.1-24.6, Pl.LII, 24.3-24.4; SEAR 2006: 2055.

19) Kazı Env.No: AİG.07.s20; Müze Env. No: 20388
29mm; 2.62g.

Ön yüz: [I]C̄ - [X̄C̄].

Arka yüz: Haçlı asa ve yazılar tam olarak seçilemiyor.

Sağda: ... CΠO ... Çift baskılı: Sol omuz ile haçlı küre arasında, önceki baskıya ait olması gereken bir pendant görünmekte.

HENDY 1969: 196, Pl.28, no: 1-4; GRIERSON 1982: 1262;

HENDY 1999: 690, 24.1-24.6, Pl.LII, 24.3-24.4; SEAR 2006: 2055.

20) Kazı Env.No: AİG.07.s21; Müze Env. No: 20389
24mm; 2.52g.

Ön yüz: [I]C - [X̄C].

Arka yüz: Sağda bazı harf görüntüleri var, fakat okunamıyor.

HENDY 1969: 196, Pl.28, no: 1-4; GRIERSON 1982: 1262;
HENDY 1999: 690, 24.1-24.6, Pl.LII, 24.3-24.4; SEAR 2006: 2055.

21) Kazı Env.No: AİG.07.s32; Müze Env. No: 20400

27mm; 2.95g.

Ön yüz: [I]C - [X̄C].

Arka yüz: Solda bazı harf görüntüleri var, fakat okunamıyor.

Çift baskılı: Sol omuz üzerinde, başın yanında, ikinci bir baş.

HENDY 1969: 196, Pl.28, no: 1-4; GRIERSON 1982: 1262;
HENDY 1999: 690, 24.1-24.6, Pl.LII, 24.3-24.4; SEAR 2006: 2055.

Nikaia İmparatorluğu

I. THEODOROS: (1208-1222)

Nikaia (İkinci sürüm)

Billon Trachy

Ön yüz: Cepheden, arkalıksız tahtta oturan, sakallı ve nimbuslu İsa; tunik ve colobion giymiş; sol elinde Gospels tutar. Taht yastığının iki kenarında birer yıldız.
IC - X̄C

Arka yüz: Cepheden, ayakta, tam boy imparator; taç, divitision ve khlamys giymiş; sağ elinde ucu haçlı asa, sol elinde anexikakia tutar. İmparatorun kollarından sarkan khlamysin, sık sık, sağında ya da solunda ya da her iki tarafında birer yıldız. Solda ve sağda bir, iki ya da üçlü harf grupları halinde yazı: ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΔΕΣΠΟΤΗΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ Ο ΛΑΣΚΑΡΗΣ

HENDY 1969: 229; GRIERSON 1982: 247; HENDY 1999: 461.

22) Kazı Env.No: AİG.07.s18; Müze Env. No: 20386

27mm; 2.74g.

Ön yüz: Figür üst kısmı belirsiz. Yazı ve yıldızlar görünmüyor. [I]C - [X̄C]

Arka yüz: Sağ üste *Manus Dei*. Soldaki yazılar görünmüyor.

Sağda: KOM / NH / ...

HENDY 1969: 229, Pl.31, no: 1-5 (Nikia); BATES 1971: no: 1202-1203 (Nikaia ya da Magnesia); GRIERSON 1982: 247, 1147(Nikaia); HENDY 1999: 461-462, 6.1-6.10, Pl.XXVIII, 6.2-6.6 (Nikaia); SEAR 2006: 2062 (Magnesia).

Kaynakça

BATES 1971: G.E. Bates, *Byzantine Coins. Archaeological Exploration Of Sardis*, Massachusetts: Harvard University Press.

BOSS ve HOFMANN 2007: M. Boss, L. Hofmann, *Die Münzen des Byzantinischen Reiches in der Universitätsbibliothek Erlangen-Nürnberg*, Erlangen.

DOĞER vd 2012: E. Doğer, Y. Sezgin, L. Doğer, M. Gürbüzler, M.H. Kan, "Aigai", A. Çilingiroğlu, Z. Mercangöz, G. Polat (Eds.), *Ege Üniverstesi Arkeoloji Kazıları*, İzmir.

HENDY 1969: M.F. Hendy, *Coinage and Money in the Byzantine Empire*, 1081-1261, Washington D.C.

HENDY 1999: M.F. Hendy, *Catalogue Of The Byzantine Coins In The Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection*, Vol. IV, Part 1-2, Washington D.C., 1999.

GRIERSON 1982: P. Grierson, *Byzantine Coins*, Berkeley, University of California Press.

SEAR 2006: D.R. Sear, *Byzantine Coins And Their Values, Second Edition Revised and Enlarged*, London.

TEKİN 1999: Oğuz Tekin, Yapı Kredi Koleksiyonu *Bizans Sikkeleri*, İstanbul.

ÜNAL 2012: Ceren Ünal, *Manisa Müzesi Bizans Sikkeleri*, Manisa.

YUSUF SEZGİN

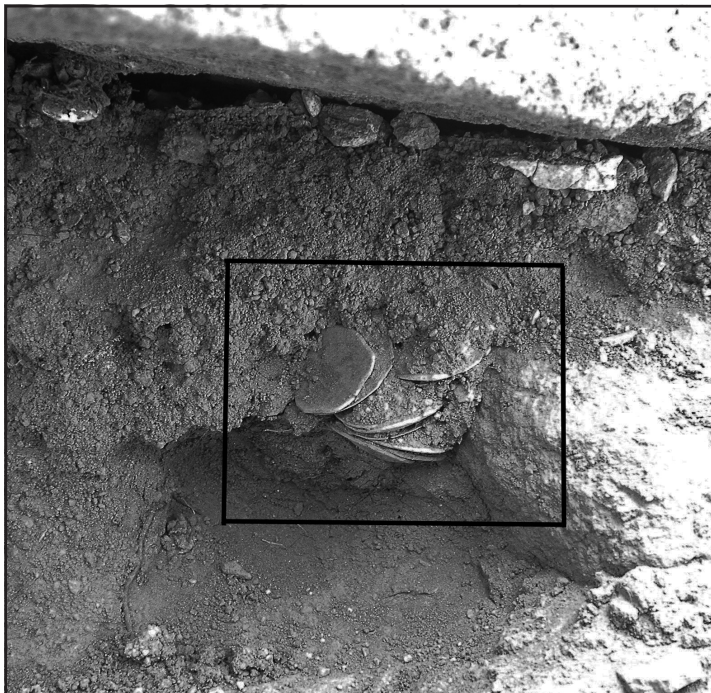
Celal Bayar Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi,
Arkeoloji Bölümü, Manisa
yusufsezgin.aigai@gmail.com

MEHMET ÖNDER

Ege Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi,
Eski Çağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, İzmir
mehmet.onder@ege.edu.tr

Resim 1

Resim 2